

Nr 12.

Ankom till riksdagens kansli den 24 februari 1938 kl. 11.30 f. m.

Utlåtande, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktionen har utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltd blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avse metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll samt direktionens protokoll för tiden från och med den 11 januari 1937, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* de av vederbörande revisorer avgivna berättelserna om verkställd granskning av riksbankens såväl huvudkontors som samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1936, *dels* ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1937 ävensom de redogörelser, som av styrelserna för riksbankens avdelningskontor lämnats i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år.

Sedan utskottet numera fullgjort sitt granskningsuppdrag, får utskottet avgiva berättelse över den verkställda granskningen.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivningen, in- och utlåningsrörelsen ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och avdelningskontor samt vid riksbankens pappersbruk och sedeltryckeri tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de redogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och fullmäktige i riksbanken.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1937 har riksbanken erhållit en vinst av 3,889,007 kronor 64 öre.

I avseende härå hänvisas till de specificerade uppgifter beträffande riksbankens vinst- och förlusträkning, som förekomma i fullmäktiges nyssnämnda, av utskottet med memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse.

1:o.

Arbetarbostäderna vid Tumba bruk. Revisorerna hava under § 8 i sin berättelse angående riksbanken (sid. 13) framhållit, att bostäderna i det s. k. slottet vid Tumba pappersbruk icke befunne sig i fullgott skick. Sålunda vore en del av dem mycket mörka. För att från korridoren komma in i boningsrummen måste man passera genom köket. Skafferi saknades, vilket givetvis vållade de boende besvär och olägenhet. Revisorerna ansåge för sin del, att åtgärder borde vidtagas för förbättring av dessa bostäder. Huruvida dylik förbättring i så fall borde åstadkommas genom ändring av nuvarande bostadslägenheter eller genom nybyggnad ankomme på fullmäktige att efter kostnadsundersökning avgöra.

I anledning av vad revisorerna sålunda framhållit hava *fullmäktige i riksbanken* i skrivelse till utskottet den 27 januari 1938 anfört följande:

»Någon anmärkning mot bostäderna vid Tumba bruk har före revisorerernas påpekanden icke framförts till fullmäktige från arbetarnas sida. Detta hindrar ej, att fullmäktige sedan länge varit medvetna om, att en del av det äldre bostadsbeståndet vid bruket i olika avseenden varit mindre tillfredsställande. På detta förhållande hava fullmäktige redan haft sin uppmärksamhet riktad och inspektören och förvaltaren hava haft överläggningar om vad som vore att göra för att utan större eller dyrbarare ny- eller ombyggnader förbättra dessa bostäder.

I anledning av revisorerernas yttrande har direktionen igångsatt en undersökning, därvid brukets läkare medverkat. Denne har utdömt två bostadshus — det s. k. Gula huset och Klockhuset — och vidare förordat betydande ombyggnader av stora stenhuset, det s. k. Slottet, samt slutligen rekommenderat en nybyggnad för brukets konsumtionsförening.

Det är nu fullmäktiges avsikt att låta verkställa en utredning i frågan. Fullmäktige finna det emellertid tveksamt, huruvida det byggnadsprogram, som läkaren skisserat, är det lämpligaste.

Därest maskintillverkning av sedelpapper kommer till stånd, är det möjligt, att arbetarantalet vid bruket successivt kommer att minskas. Behovet av bostäder vid bruket kan sålunda komma att så småningom bli mindre. Omfattande nybyggnader och en måhända dyrbar ombyggnad av 'Slottet' till ett fullt modernt bostadshus skulle kunna visa sig vara dålig användning av pengarna. I frågans nuvarande läge äro fullmäktige dock icke beredda att uttala någon bestämd mening om arten och omfattningen av den ifrågasatta bostadsförbättringen, utan måste låta med sitt omdöme anstå till dess utredningen föreligger.»

Utskottet.

Då, såsom framgår av fullmäktiges yttrande, fullmäktige hava för avsikt att låta verkställa utredning rörande det av revisorerna berörda spørsmålet, har utskottet härigenom endast velat vad i detta ärende förekommit för riksdagen

omförmåla.

2:o.

Riksbankschefernas samtidiga bortovaro. Revisorerna hava under § 9 i sin förenämnda berättelse (sid. 13) anfört följande:

»Revisorerna hava vid läsning av riksbanksfullmäktiges allmänna protokoll uppmärksammat, att såväl riksbankschefen som vice riksbankschefen anmält sin avsikt att samtidigt vara frånvarande från banken för att utomlands deltaga i överläggningar.

Då beslut om den ändring av § 72 regeringsformen år 1932 första gången fattades, genom vilken möjliggjordes inrättande av befattningen vice riksbankschef, yttrade konstitutionsutskottet i sitt utlåtande, nr 34, bland annat, följande:

'Riksbankens verksamhet har numera utvecklats sig därhän, att förste deputeraden faktiskt, ehuru ej formellt, intager ställningen av riksbankens chef. I denna egenskap måste han ofta befinna sig på utländska resor i följd av bankens vidsträckta utländska förbindelser och kan även av oförutsedda mellankommande händelser bliva hindrad att i full utsträckning handlägga löpande uppgifter inom riksbanken. Med hänsyn härtill bör inom riksbanksledningen jämte riksbankschefen finnas en med bankens hela skötsel förtrogen och banktekniskt högt utbildad fackman, som äger förutsättning såväl att kunna lämna riksbankens chef fortlöpande sakkunnigt bistånd vid förekommande olika frågors handläggning som att helt eller delvis kunna ersätta honom, då hinder möter för honom att själv utöva befattningen som förste deputerad.'

Av detta synes framgå, att förutsättningen varit att vice riksbankschefen icke borde vara från banken frånvarande samtidigt med riksbankschefen. Revisorerna anse för sin del, att samtidig frånvaro såvitt möjligt städse bör undvikas och att den ovan omnämnda anledningen icke varit av den art, att icke endera kunnat underlåta att deltaga i berörda överläggningar. Revisorerna hava därför ansett sig böra omförmåla förhållandet för riksdagen.»

I anledning av revisorernas förenämnda uttalande hava *fullmäktige i riksbanken* — under förmälan att av revisorerna berörda överläggningar avsett ett centralbanksmöte i Helsingfors måndagen den 27 och tisdagen den 28 september 1937 — i sin ovan omnämnda skrivelse i ärendet anfört följande:

»Fullmäktige vilja till en början erinra om att ett liknande fall var föremål för bankoutskottets uppmärksamhet vid 1937 års riksdag. Vid fullmäktiges sammanträde den 22 oktober 1936 anmälde riksbankschefen, att han ur riksbankens synpunkter funne önskvärt, att han och vice riksbankschefen komme att deltaga i det centralbanksmöte i Oslo, som skulle hållas påföljande 25 och 26 oktober. Den 25 oktober var en söndag. Emot detta beslut framställde herr Stendahl sedermera anmärkning. Vid föredragning i bankoutskottet den 16 februari 1937 bereddes riksbankschefen tillfälle att framföra de skäl, som talat för det gemensamma besöket i Oslo. Herr Stendahls anmärkning föranledde icke något utskottets uttalande.

Konstitutionsutskottet torde icke hava avsett att med sitt av statsrevisorerna åberopade uttalande binda vice riksbankschefens tjänstgöring så snävt, som statsrevisorerna antaga. Detta torde bl. a. framgå av det förhållandet, att denne i så fall icke skulle kunna skaffa sig förutsättningar att, för att citera konstitutionsutskottet, 'såväl kunna lämna riksbankens chef fortlöpande sakkunnigt bistånd vid förekommande olika frågors handläggning

som att helt eller delvis kunna ersätta honom, då hinder möter för honom att själv utöva befattningen som förste deputerad'.

Det torde vara uppenbart, att riksbankschefen och vice riksbankschefen som regel icke böra samtidigt vara frånvarande. Men det är lika uppenbart, att man måste räkna med att sådana tillfällen kunna inträffa. I vissa fall är detta ofrånkomligt, exempelvis om endera är sjuk och den andres närvaro på annat ställe är påkallad. Men det kan också finnas undantagsfall, där bådas frånvaro icke är nödvändig, men det ur riksbankens synpunkter kan anses medföra fördelar, som vida överväga olägenheterna.

Det torde tillkomma fullmäktige att i varje särskilt undantagsfall pröva föreliggande omständigheter. Och det lärer hava varit riksdagens mening, att denna prövning skall ske efter praktiska synpunkter, d. v. s. vad som kan anses övervägande gagneligt för riksbanken, utan hänsyn till sådana rent formella synpunkter, vilka statsrevisorerna anlagt på denna fråga.

Riksbankschefen bör om möjligt deltaga i de nordiska centralbankmötena. Men övervägande skäl tala för att även vice riksbankschefen bör vara närvarande, när viktiga frågor skola förekomma och när båda utan olägenhet kunna vara frånvarande från riksbanken. Dessa sammanträden mellan ledningarna för de nordiska centralbankerna, som sedan lång tid tillbaka i regel avhållits en gång om året, hava visat sig vara av stor betydelse icke endast för det nordiska samarbetet på detta område utan även ur informatiska synpunkter. Vid dessa möten förekomma nämligen ingående redogörelser icke endast för de ekonomiska förhållandena i de nordiska länderna utan även beträffande världsläget. Erfarenheten har också ådagalagt, att dessa möten bidra till att fördjupa den personliga kontakten mellan ledningarna för de olika centralbankerna och därigenom kraftigt främja det fortlöpande samarbetet dem emellan, ett förhållande som icke torde böra underskattas.

Då riksbankschefen föreslog, att även vice riksbankschefen skulle deltaga i mötet i Helsingfors den 27 och 28 september, förelåg bl. a. den särskilda omständigheten, att vice riksbankschefen Wallberg endast några månader förut tillträtt sin befattning. Det var därför ur informatisk synpunkt av största betydelse för honom att vara närvarande vid mötet.

Å andra sidan var det icke sannolikt, vilket senare även bekräftades, att riksbankschefens och vice riksbankschefens frånvaro från banken nämnda dagar skulle medföra några olägenheter. Båda voro hela tiden anträffbara per telefon och stodo flera gånger i förbindelse med Stockholm. De båda andre deputerade och förste suppleanten voro i tjänst och ett beslutsmässigt fullmäktigesammanträde kunde när som helst sammankallas.

I detta sammanhang bör också erinras därom att den tid, då riksbankschefen och vice riksbankschefen samtidigt voro borta från Stockholm, skarpt begränsades. Så snart de egentliga mötesförhandlingarna, som omfattade två dagar, voro avslutade, återvände nämligen riksbankschefen med flyg till Stockholm och deltog sålunda icke i de besök vid olika industrier och den samvaro i Helsingfors, som därefter ägde rum.

Det var efter ett omsorgsfullt övervägande av de fördelar och olägenheter ur riksbankens synpunkt, vilka kunde anses föreligga, som riksbankschefen föreslog fullmäktige en sådan anordning. Samtliga fullmäktige med undantag av herr Stendahl anslöto sig till förslaget.

Det kan vidare bemärkas, att vid de sammanträden, vilka avhållits före år 1935, flera gånger såväl riksbankschefen som en av deputerade varit närvarande. Det har icke visat sig medföra några olägenheter, att i sådana fall under en eller annan dag endast en ordinarie deputerad varit i tjänst.

om man blott i samband med en sådan tillfällig ordning vidtagit erforderliga betryggande åtgärder.

Slutligen må upplysningsvis meddelas, att i sammanträdet i Helsingfors deltog från Danmark två av Nationalbankens tre direktörer.»

Vid fullmäktiges skrivelse var fogat ett utdrag av ett hos fullmäktige den 27 januari 1938 fört protokoll i nu ifrågavarande ärende, vilket utdrag bilagts detta utlåtande.

Utskottet delar revisorernas uppfattning därom, att samtidig frånvaro från riksbanken av riksbankschefen och vice riksbankschefen såvitt möjligt bör undvikas. Vad särskilt angår den närmaste anledningen till det av revisorerna nu gjorda uttalandet, nämligen att de båda cheferna samtidigt varit frånvarande från riksbanken för deltagande i centralbanksmötet i Helsingfors hösten 1937, har utskottet emellertid med hänsyn till vad fullmäktige anfört icke kunnat finna annat än att bådass närvaro vid mötet varit ur riksbankens synpunkt önskvärd. På grund härav och då utskottet vid överläggning med riksbankschefen förvissat sig om att riksbankschefen och vice riksbankschefen endast i undantagsfall och då riksbankens intresse särskilt fordrar det, komma att i följd av utländsk resa samtidigt vara frånvarande från riksbanken, har utskottet endast velat vad i detta ärende förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmåla.

3:o.

Protokoll och berättelser. Vad i revisorernas berättelse eljest blivit anfört har utskottet funnit icke vara av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; och har utskottet vid granskning av fullmäktiges protokoll och berättelser ej funnit något förhållande, som ansetts böra föranleda någon anmälan eller hemställan; vilket utskottet härmed får för riksdagen

anmäla.

4:o.

Ansvarsfrihet. Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1936 hava riksdagens senast församlade revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att med avseende på riksbankens förvaltning under den tid, granskningen omfattat, revisorerna ej funnit anledning till annan erinran än som i berättelsen omförmälts samt att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde fullmäktige beviljas.

De revisorer, som, valda av riksdagen, granskat avdelningskontorens i orterna förvaltning år 1936, hava likaledes i sina berättelser tillstyrkt ansvarsfrihet för kontorens styrelser.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att ansvarsfrihet må beviljas fullmäktige i riksbanken *dels* för förvaltningen under år 1936 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, *dels ock* för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 11 januari 1937 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 24 februari 1938.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerberg, Ehrnberg, Holmström, Bjurström*, Nilsson i Mölndal, Danielsson*, Sundvik och Bodin i Visby;

från andra kammaren: herrar Holmgren*, Lovén*, Paulsen, Andersson i Falkenberg*, Gustavson i Västerås, Osberg, Svedman och Mattsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Utdrag av protokollet hos fullmäktige i riksbanken
den 27 januari 1938.

Närvarande:

ordföranden herr af Jochnick

- » Rooth
- » Amné
- » Björnsson
- » Stendahl
- » Nilsson
- » Jonsson

ävensom » Wallberg.

§ 2.

Anmäldes ånyo den av riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken till 1938 års riksdag avgivna berättelsen angående riksbanken, vilken berättelse jämlikt föreskrift i 37 § lagen för Sveriges riksbank skulle till riksdagen överlämnas.

Riksbankschefen Rooth hemställde, att fullmäktige måtte med skrivelse enligt registratoret överlämna berättelsen till bankoutskottet samt därvid avgiva yttrande över vissa i densamma framställda anmärkningar i enlighet med ett nu uppläst förslag.

Herr *Stendahl* förklarade, att såvitt förslaget berörde revisorerens under § 8 i berättelsen gjorda uttalanden han icke hade någon erinran. Beträffande däremot det föreslagna yttrandet över den i § 9 framställda anmärkningen hänvisade herr Stendahl till utdrag av fullmäktiges protokoll för nedanstående dagar, vilka utdrag voro av följande lydelse.

Den 18 april 1935.

§ 14. »Riksbankschefen Rooth anmälde, att han, som på grund av sjukdom av läkare tillrätts någon tids vila, ämnade från och med den 23 innevarande april under en tid av omkring fjorton dagar begagna sig av semester, och hemställde, att fullmäktige i anledning härav och då vice riksbankschefen för närvarande i samband med semester befunne sig på en studieresa i utlandet måtte uppdraga åt deputeraden Amné att jämte egen befattning under riksbankschefens frånvaro uppehålla dennes befattning.

Herr Stendahl erinrade, att jämlikt 28 § riksbankslagen och § 16 bankoreglementet vice riksbankschefen skulle med fullmäktigs rätt och ansvar vid inträffande förfall träda i riksbankschefens ställe. Då riksbankschefen nu beslutit att begagna sig av semester borde medgivande icke hava lämnats vice riksbankschefen Wilhelmsson att företaga en resa till utlandet. Det låte sig icke under några förhållanden, allra minst under så pass oroliga

tider som de nuvarande, försvara sig, att riksbankschefen och vice riksbankschefen samtidigt begagnade sig av semester. Herr Stendahl yrkade därför, att vice riksbankschefen skulle telegrafiskt hemkallas för att övertaga chefskapet för riksbanken under riksbankschefens semester.

Riksbankschefen hemställde om avslag å herr Stendahls yrkande.

Fullmäktige beslöto i enlighet med vad riksbankschefen hemställt.

Mot detta beslut anmälde herr *Stendahl* reservation under hänvisning till vad han nysst anfört och yrkat.»

Den 29 oktober 1936.

§ 1. »Justerades allmänna och särskilda protokollen för den 22 oktober 1936, varjämte anmäldes, att särskilt protokoll förts den 23 i samma månad och då jämväl justerats.

Vid justeringen av allmänna protokollet anförde herr *Stendahl*, att vid anmälan av det under § 7 omförmälda ärendet angående deltagande från riksbankens sida i centralbankmötet i Oslo han förbisett, att såväl riksbankschefen som vice riksbankschefen skulle deltaga i förhandlingarna vid bankmötet, vilket alltså innebure, att båda samtidigt komme att vara frånvarande från riksbanken.

Under erinran om sitt anförande till protokollet för den 18 april 1935 framhöll herr Stendahl vidare, att enligt hans mening situationer visserligen kunde uppkomma, vilka kunde påkalla riksbankschefens och vice riksbankschefens samtida frånvaro, men att mötet i Oslo icke vore av den storleksgrad, att detsamma obetingat påfordrade de båda nämnda chefernas samtida bortovaro från Stockholm och att vice riksbankschefen därför icke bort avresa till Oslo. Denna sin uppfattning hade herr Stendahl personligen meddelat vice riksbankschefen före hans avresa.»

Den 10 september 1937.

§ 8. »Anmäldes, att gemensamma överläggningar mellan representanter för de nordiska ländernas centralbanker komme att äga rum i Helsingfors den 27 och 28 innevarande september samt att i dessa överläggningar från riksbankens sida komme att deltaga ordföranden herr af Jochnick, riksbankschefen Rooth och vice riksbankschefen Wallberg.

Herr *Stendahl* anförde, att i trots av riksbankschefens meddelande, att vid behandlingen av ett liknande ärende inom bankoutskottet ingen av utskottets medlemmar haft någon erinran mot det av riksbankschefen och vice riksbankschefen tidigare praktiserade förfarande, herr Stendahl fortfarande vore av den mening, att riksbankschefen och vice riksbankschefen icke utan trängande orsak samtidigt borde avlägsna sig från Stockholm och att sådan orsak i detta fall icke föreläge, varför enligt herr Stendahls uppfattning en av bemälda herrar borde stanna hemma för att sköta riksbanken.»

Övriga fullmäktige förenade sig med föredraganden. Fullmäktige hade alltså beslutat i enlighet med föredragandens hemställan.

Ur protokollet:
Jacob Hagströmer.